

УДК 343.98:159.98

Пучков Євген Олегович,
керівник Навчального центру
Національної асоціації поліграфологів України (НАПУ),
викладач психології, поліграфолог,
м. Київ, Україна

ПІДГОТОВКА ПОЛІГРАФОЛОГІВ ЗА ДЕКІЛЬКОМА МЕТОДИКАМИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ПОЛІГРАФА В УКРАЇНІ: ПОЄДНАННЯ МЕТОДИК

Підготовка поліграфолога сьогодні не може зводитися до засвоєння окремого набору тестів або навичок роботи з конкретною моделлю поліграфа. Сучасний фахівець має розуміти психофізіологічні основи дослідження, логіку побудови тесту, можливості та обмеження різних методичних підходів, уміти працювати з різним обладнанням і, головне, приймати професійно обґрунтовані рішення залежно від конкретного завдання. Саме таку модель підготовки реалізує Навчальний центр НАПУ у співпраці з Національним університетом «Київський авіаційний інститут» (КАІ).

1. Навчальний центр НАПУ: від теорії до професійної практики

Сучасна програма підготовки поліграфологів НАПУ побудована як системна професійна освіта, у якій академічна підготовка поєднується з практичною базою Навчального центру. За актуальними даними НАПУ, інтенсивна програма триває шість тижнів. За цей час слухач проходить підготовку з психофізіології, опановує реєстраційні канали поліграфа, програмне забезпечення, технічні аспекти роботи, методологію побудови тестів, аналіз поліграм та оформлення висновків. Після проходження програми, складання необхідних форм контролю та отримання сертифіката

КАІ випускник переходить до професійної діяльності вже з практичним досвідом, а не лише з теоретичними знаннями.

Важливою рисою системи НАПУ є обов'язкова практична складова. Навчання не обмежується моделюванням ситуацій між курсантами. На завершальному етапі слухачі проводять «бойові» дослідження — реальні поліграфні дослідження з реальними респондентами під контролем викладача та групи. Такий формат дозволяє майбутньому поліграфологу відчувати повну професійну відповідальність: від першого контакту та передтестової бесіди до контролю якості поліграми, формування висновку та його аргументації.

Навчальний центр застосовує кілька форматів підготовки: групове, індивідуальне очне та індивідуально-дистанційне навчання з подальшим практичним блоком. При цьому зміна формату не повинна змінювати вимоги до змісту й результату підготовки. Групова модель має додаткову методичну перевагу: слухачі навчаються не тільки у викладача, а й один в одного, спостерігаючи за проведенням досліджень, аналізуючи помилки та порівнюючи різні способи професійного реагування.

2. Практична підготовка як центральний елемент формування професійної компетентності

Практична частина курсу організована таким чином, щоб поступово переводити слухача від спостерігача до самостійного виконавця. Один із найбільш ефективних форматів — демонстрація реального дослідження в режимі реального часу. Курсант і викладач можуть одночасно бачити процес передтестової бесіди, роботу з респондентом, формування запитань, показники поліграфа та динаміку фізіологічних реакцій. Після завершення процедури проводиться колективний розбір: оцінюється логіка тесту, якість формулювань, комунікація, технічні моменти, якість запису та підходи до інтерпретації.

Особливе значення має постійна комунікація курсантів із практикуючими поліграфологами. Молодий спеціаліст отримує

можливість не лише прочитати про методiku, а побачити, як досвідчений фахівець приймає рішення у нестандартній ситуації. Це формує професійне мислення: слухач починає розуміти, що методика не є набором механічних правил, а є системою прийняття рішень, де враховуються фабула, мета дослідження, інформація про подію, особливості респондента, якість поліграм та межі конкретного методу.

Під час «бойових» досліджень практична робота може супроводжуватися онлайн-контролем і консультацією. Один слухач безпосередньо проводить дослідження, тоді як викладач та інші курсанти спостерігають за процесом, після чого аналізують сильні та слабкі сторони роботи. Педагогічна цінність такого підходу полягає в масштабуванні досвіду: одне проведене дослідження стає навчальним матеріалом для всієї групи.

3. Викладання практикуючими поліграфологами та методична різноманітність

Окремою перевагою Навчального центру є багатовикладацька модель. У підготовці беруть участь практикуючі фахівці з різним професійним досвідом і різними напрямками спеціалізації. Зокрема, Ольга Поваляєва представляє міжнародний напрям та американські методики; Дмитро Попов викладає методiku виявлення прихованої інформації та профайлінг; Євген Пучков відповідає за викладання МНПП і значний блок практичної підготовки. Така модель принципово відрізняється від навчання за принципом «один викладач — одна школа — одна методика».

Методична цінність багатовикладацького підходу полягає у формуванні у слухача здатності порівнювати професійні підходи. Курсант бачить, що різні методики можуть мати різну логіку, різні сфери оптимального застосування та різні обмеження. У результаті формується не залежність від конкретного викладача чи шаблону, а професійна автономність і здатність обґрунтовувати вибір методичного інструментарію.

4. Три основні методичні напрями: практична цінність їх вивчення

Перший напрям — методика нейтрально-перевірних питань (МНПП). Вона має значне практичне значення для скринінгових перевірок, кадрових досліджень, корпоративної безпеки, регулярних перевірок персоналу та низки приватних запитів. Навчання МНПП формує навички побудови тематичних блоків, проведення передтестової бесіди, роботи з психічними процесами респондента та аналізу психофізіологічних реакцій. Сильна сторона цього підходу — можливість безпосередньо досліджувати питання, що становлять інтерес для замовника, за умови коректної побудови процедури.

Другий напрям — модифікована методика виявлення прихованої інформації (МВПІ), що розвиває підхід пошуку піку напруги. Її методична цінність особливо проявляється у службових та інших розслідуваннях, коли важливо встановити обізнаність людини щодо конкретних деталей події. Слухачі вчаться формувати стимули, правильно вибудовувати їх градацію, аналізувати серії запитань і розуміти, коли методика є доречною, а коли її застосування має обмеження. Саме усвідомлення меж методу є такою ж важливою компетентністю, як і вміння ним користуватися.

Третій напрям — американські методики питань порівняння та підходи, пов'язані зі стандартами ASTM. У межах програми розглядаються, зокрема, Comparison Question Technique, MGQT, AFMGQT, Federal MGQT, Utah Zone Comparison Technique, підходи Бакстера, Матте та інші методичні рішення. Їх вивчення дає можливість майбутньому поліграфологу зрозуміти міжнародну логіку побудови тестів, передтестової бесіди, питань порівняння та оцінки результатів. Для українського фахівця це також створює основу для професійної мобільності та взаємодії з міжнародними замовниками.

5. Поєднання методик: від знання інструментів до професійного вибору

Ключовою ідеєю підготовки є не просто паралельне вивчення трьох методичних напрямів, а формування навички їх усвідомленого поєднання. У реальній роботі поліграфолога одна фабула може містити декілька різних завдань: встановити причетність, перевірити обізнаність щодо деталей, провести скринінгову оцінку або перевірити декілька незалежних версій. Використання лише одного інструменту в таких ситуаціях може необґрунтовано звужувати можливості дослідження.

Саме тому на курсах НАПУ слухачі навчаються конструювати тести із поєднанням методичних підходів, зокрема МНПП і МВП, а також порівнюють українські та американські методики. Методична цінність такого підходу полягає у тому, що поліграфолог спочатку визначає завдання дослідження, а вже потім обирає інструмент. Це змінює професійну логіку: не «яку методику я знаю», а «який метод найбільш обґрунтований для цього завдання і як його коректно інтегрувати в загальну структуру дослідження».

Водночас поєднання методик не означає механічного змішування тестів. Воно потребує розуміння теоретичних засад кожного підходу, правил побудови запитань, порядку проведення процедур, критеріїв оцінки та обмежень. Саме тому практичні завдання з конструювання комбінованих тестів мають особливу цінність: вони формують здатність адаптувати методичний інструментарій до конкретної фабули без втрати логіки та контролю якості.

Висновки

Досвід Навчального центру НАПУ показує, що якісна підготовка поліграфолога має будуватися на трьох взаємопов'язаних компонентах: системній теоретичній базі, практичному досвіді роботи з реальними респондентами та методичній універсальності. Вивчення декількох методик дозволяє

майбутньому фахівцю бачити сильні та слабкі сторони різних підходів, а навчання їх поєднанню — переходити від формального знання методики до професійного вибору інструментарію.

У підсумку метою такої підготовки є не створення «оператора поліграфа», який володіє одним алгоритмом, а формування поліграфолога, здатного самостійно організувати дослідження, обґрунтовано обрати методичний підхід, за необхідності поєднати декілька методик, критично оцінити отримані дані та сформулювати професійний, обережний і методично обґрунтований висновок.